

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS DURING THE WAR

Стаття присвячена висвітленню організації освітнього процесу закладів освіти в умовах війни з позиції практичного аспекту. У ході дослідження виявлено, що оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є дистанційна. Розглянуто особливості організації освітнього процесу у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» в умовах війни та з'ясовано, що освітній процес в цьому закладі здійснюється за такими формами як навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи.

Авторами статті встановлено, що у багатьох закладах вищої освіти України в умовах війни організація освітнього процесу відбувається також в очному (аудиторному) форматі та у змішаному (очно-дистанційному) форматі. Визначено, що організація дистанційного навчання у закладах вищої освіти базується на таких документах, як Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про освіту», наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження положення про дистанційне навчання» від 25.04.13 р. № 466, наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» від 30.10.2013 № 1518. З'ясовано, що освітній процес у дистанційному форматі навчання у закладах вищої освіти України здійснюється за допомогою програмного забезпечення Moodle. Визначено, що в умовах з'ясування організації освітнього процесу залежатиме від конкретної безпекової ситуації відповідного населеного пункту. За результатами проведених досліджень авторами зазначено, що освітній процес має здійснюватися як синхронно, так і асинхронно відповідно до безпекової ситуації у регіоні.

Ключові слова: освітній процес, заклад освіти, заклад вищої освіти, учасник освітнього процесу, дистанційне навчання, організація, воєнний стан.

The article is devoted to the organization of the educational process of educational institutions in the conditions of war from the point of view of the practical aspect. The study found that the most optimal and safe form of organizing the educational process under martial law is remote education. The article examines the peculiarities of organizing the educational process at the Ukrainian-American Concordia University Institute in the context of war and finds out that the educational process at this institution is carried out in such forms as classes, independent work, practical training, and control measures.

The authors of the article establish that in many higher education institutions of Ukraine, in the context of war, the educational process is organized in a full-time (classroom) format and in a mixed (full-time and distance) format. It is determined that the organization of distance learning in higher education institutions is based on such documents as the Law of Ukraine "On Higher Education", the Law of Ukraine "On Education", the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On Approval of the Regulation on Distance Learning" of 25.04.13, № 466, Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On Approval of the Requirements for Higher Education Institutions and Postgraduate Education Institutions, Scientific, Educational and Research Institutions Providing Educational Services in Distance Learning for Training and Professional Development of Specialists in Accredited Areas and Specialties" of 30.10.2013, № 1518. It is found that the educational process in the distance learning format in higher education institutions of Ukraine is carried out using the Moodle software. It is determined that in today's conditions, the organization of the educational process will depend on the specific security situation of the respective settlement. Based on the results of their research, the authors note that the educational process should be carried out both synchronously and asynchronously in accordance with the security situation in the region.

Key words: educational process, educational institution, higher education institution, participant of the educational process, distance learning, organization, martial law.

УДК 37.07:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.26>

Бевзо Г.А.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри загальноосвітніх
дисциплін
Приватного вищого навчального
закладу-інституту «Українсько-
американський університет Конкордія»

Кінаш А.В.,

канд. фіз.-мат. наук,
доцент кафедри інформаційних
технологій та інновацій
Приватного вищого навчального
закладу-інституту «Українсько-
американський університет Конкордія»

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення ворога в Україну 24 лютого 2022 року освітній процес в закладах освіти по всій країні був порушений, а в деяких регіонах України взагалі зруйнований. Проте наполегливість і згуртованість освітян дозволили їм, попри всі труднощі умов воєнного стану, на тлі невизначеності та нестабільності продовжувати навчання у закладах освіти. Тут слід зауважити,

що заклади освіти в умовах війни несуть особливу відповідальність за забезпечення безпечного освітнього середовища та доступу здобувачів освіти до якісної освіти. З огляду на те, функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується новими підходами до навчання, інноваційними формами організації освітнього процесу та інтенсивним пошуком педагогічних та інформаційних технологій до організації освітнього

процесу, що, зі свого боку, зумовлює актуальність тематики цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Над проблематикою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану працювали багато науковців. Зокрема колектив науковців під керівництвом Дюжикової Т., вивчаючи особливості організації освітнього процесу у закладах вищої освіти в умовах війни, наголошує, що у період воєнного стану в Україні основою організації освітнього процесу у закладах вищої освіти є стратегія, яка вимагає використовувати електронні дистанційні форми взаємодії між учасниками освітнього процесу. Вченими наголошено, що основним завданням керівництва закладів вищої освіти повинно стати забезпечення безпеки та захисту здобувачів освіти, викладачів і співробітників таких закладів в надзвичайних ситуаціях і в умовах воєнного стану, а також створення ефективних пропозицій для подальшої реалізації освітнього процесу. Тому, на думку науковців, в умовах воєнного стану важливо структурувати освітній процес, щоб розв'язати ключові проблеми війни, зокрема мобільність здобувачів освіти, перебої у мережі Інтернет, а також проблеми з обладнанням і технологіями [1, с. 58-59]. Хміль І. та Сергієнко Т. розглядають педагогічні технології організації освітнього процесу в закладах вищої освіти та зауважують, технологізація освітнього процесу забезпечує здобувачам вищої освіти можливість самостійно виконувати навчальні чи практичні роботи, брати участь в онлайн-курсах та самостійно вивчати теоретичний матеріал з використанням цифрового контенту. Водночас педагогічні технології дають можливість викладачам цих закладів взаємодіяти зі здобувачами освіти для створення творчого середовища, що забезпечує цілеспрямоване формування вимог до креативності [12, с. 158]. Удалова О. Дзюбинська Х. та Ревка Т. стверджують, що освітній процес у зв'язку з руйнуванням великої кількості закладів освіти та неможливістю продовження навчання учасникам освітнього процесу доводиться адаптуватися до нових умов. Так, на думку науковців, в умовах воєнного стану рекомендовано проводити навчання, навчальні програми та навчальні плани шляхом інтеграції навчально-методичних матеріалів, організації самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти, додаткових консультацій з використанням технологій дистанційного навчання. Тому з метою забезпечення якісного виконання програми без урахування кадрових показників пропонується внести відповідні зміни до календарного предметного плану дисциплін постійної та змінної складових освітнього процесу закладів освіти [11, с. 447]. Когут У., Сікора О. та Вдовичин Т. наголошують, що викладачі, які організують освітній процес під час війни та вирішують конкретні професійні

виклики, повинні розуміти пріоритети та плани дій, надавати ресурси, інформацію, проявляти впевненість і надавати якнайширший доступ до можливостей навчання [3, с. 87]. Водночас Захарін С. стверджує, що оптимізація освітнього процесу є важливим кроком до спрощення організації освітнього процесу в закладах освіти та підвищення ефективності самостійної роботи здобувачів освіти з використанням Інтернет-ресурсів чи інших технологій дистанційного навчання. На думку науковця, це сучасний та інноваційний освітній простір, де кожен здобувач освіти може здобути освіту впродовж життя залежно від своїх можливостей та ситуації [2, с. 528-529].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість робіт, присвячених проблемам організації освітнього процесу закладів освіти в умовах воєнного стану, узагальнені особливості такого процесу з позиції практичного аспекту не розглядалися, тому цей аспект потребує детального вивчення.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні особливостей організації освітнього процесу закладів освіти в умовах війни з позиції практичного аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У воєнний час заклади освіти стають центрами, де здобувачі освіти отримують не лише знання, а й психологічну підтримку. Тому дуже важливо в організації освітнього процесу закладам освіти враховувати такий контекст, щоб усі учасники освітнього процесу почувалися комфортно та безпечно.

В умовах війни заклади освіти шукають альтернативні шляхи організації та проведення освітнього процесу з метою подолання таких викликів, які постали перед системою освіти, зокрема: в умовах воєнного стану доцільно обрати ту форму організації освітнього процесу, яка є найбільш безпечною для учасників такого процесу; доцільно використовувати веб-можливості і відповідні цифрові ресурси та інструменти для забезпечення доступу до освітнього контенту здобувачам освіти; забезпечити збереження кадрового потенціалу та розвиток цифрових навичок учасників освітнього процесу; забезпечити належну якість освіти в умовах воєнного стану.

Беручи до уваги реалії сьогодення, доцільно відзначити, що найбільш оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є дистанційна. У цьому контексті варто використовувати модель змішаного та дистанційного навчання синхронного та асинхронного режимів, яка ще була розроблена під час пандемії COVID-19. Проте в умовах воєнного часу необхідно оптимізувати навчальне навантаження. Синхронне навчання є важливим для здобувачів освіти, але з соціальної та психологічної точки зору, а не з освітньої. Тому кількість щоденного

навчання має бути більш ніж половина звичайного дистанційного навчання. Решту часу потрібно працювати в асинхронному режимі.

Висвітлюючи практичний аспект проблеми, варто зауважити, що організація освітнього процесу у закладах вищої освіти, зокрема у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» базується на принципі студентоорієнтованого навчання. Навчання в цьому закладі вищої освіти здійснюється за такими формами: очна (денна) та заочна (дистанційна). Водночас форми навчання можуть поєднуватися. Зі свого боку, організація освітнього процесу за заочною формою з використанням технологій дистанційного навчання регламентується Положенням про дистанційне навчання інституту [4].

Доцільно зазначити, що освітній процес у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» здійснюється за такими формами: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи [5].

У багатьох українських закладах вищої освіти в умовах війни організація освітнього процесу відбувається в очному (аудиторному) форматі, а також у змішаному (очно-дистанційному) форматі.

Опираючись на вимоги до безпеки реалізації освітнього процесу, у закладах освіти його реалізація повинна проводитися лише в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, які служать для захисту здобувачів освіти у разі спрацьовування сигналу повітряної тривоги або інших попереджувальних сигналів оповіщень.

Також потрібно відзначити, що дистанційне навчання в умовах воєнного стану вирішує багато проблем, з якими стикається освіта в Україні. Водночас дистанційне навчання потребує спільних зусиль усіх учасників освітнього процесу, а також державної підтримки для досягнення необхідних результатів навчання. Окрім того, варто зазначити, що в умовах воєнного стану та з міркувань безпеки дистанційна форма навчання може бути запроваджена як єдина доступна форма навчання на всій території України, в окремих регіонах або в окремих закладах освіти.

В основному організація дистанційного навчання у закладах вищої освіти, зокрема у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» базується на таких документах, як Закон України «Про вищу освіту» [6], Закон України «Про освіту» [9], наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження положення про дистанційне навчання» від 25.04.13 р. № 466 [8], наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за

акредитованими напрямками і спеціальностями» від 30.10.2013 № 1518 [7].

Що стосується програмного забезпечення, то освітній процес переважно здійснюється у дистанційному форматі навчання у закладах вищої освіти України, зокрема у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» за допомогою програмного забезпечення Moodle. Так, у ПВНЗ-інституті «Українсько-американський університет Конкордія» особливості застосування програмного забезпечення Moodle 3.0 (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) регламентуються Положенням про дистанційне навчання [4].

Під час дистанційного навчання у закладах освіти, зокрема у закладах вищої освіти, використовують вебресурси навчальних дисциплін, які містять систематизований збір інформації та є педагогічно-методичним засобом для опанування освітньої програми, доступної через мережу Інтернет із використанням веббраузера та/або іншого доступного програмного забезпечення.

Освітній процес під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану має бути спрямований насамперед на створення безпечного освітнього середовища. Тому важливо дотримуватися порядку оповіщення повітряної тривоги, який виключає подальше проведення заняття. Зовнішні чинники, які можуть перешкоджати підключенню учасників освітнього процесу до занять у синхронному режимі, також слід враховувати. Тому альтернативою є використання всіх засобів зв'язку, доступних учасникам освітнього процесу.

Щодо організації освітнього процесу у закладах освіти на 2023–2024 навчальний рік, то варто відзначити, що 28 липня 2023 року Кабінетом Міністрів України ухвалено постанову «Про початок навчального року під час дії воєнного стану в Україні» № 782 [10]. Метою документа є зменшення загрози життю та здоров'ю учасників освітнього процесу в період дії воєнного стану шляхом урегулювання питання організованого початку 2023/2024 навчального року. Так, організація освітнього процесу залежатиме від конкретної безпечної ситуації у відповідному населеному пункті. За цих обставин обласні військові адміністрації та засновники закладів освіти повинні прийняти необхідні рішення для захисту життя та здоров'я населення.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень визначено особливості організації освітнього процесу у закладах освіти, зокрема у закладах вищої освіти, в умовах війни. Розглянуто основні документи, якими регламентується організація освітнього процесу у закладах освіти. Підсумовуючи зазначене вище, доцільно зауважити, що у період воєнного стану необхідно весь час розв'язувати питання організації освітнього

процесу, оскільки основною проблемою в організації освітнього процесу має бути захист життя учасників освітнього процесу. З цієї причини освітній процес має здійснюватися як синхронно, так і асинхронно відповідно до безпекової ситуації у регіоні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дюжикова Т., Бальоха А., Чепелюк А. Особливості організації освітнього процесу у ЗВО в умовах війни. Перспективи та інновації науки. 2022. № 11 (16). С. 58-66.
2. Захарін С. Освіта під час воєнного стану: виклики та сучасний стан. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 6 (12). С. 521-530.
3. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. Молодь і ринок. 2022. № 6/204. С. 83-88.
4. Положення про дистанційне навчання. Приватний вищий навчальний заклад-інститут «Українсько-американський університет Конкордія», 2023. URL: <https://www.concordia.edu.ua/uk/polozhennya-pro-dystanczijne-navchannya/>
5. Положення про організацію освітнього процесу. Приватний вищий навчальний заклад-інститут «Українсько-американський університет Конкордія», 2023. URL: <https://www.concordia.edu.ua/uk/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu/>
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
7. Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями: МОН України; Наказ, Вимоги від 30.10.2013 № 1518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13#Text>
8. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: МОН України; Наказ, Положення від 25.04.2013 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 липня 2023 р. № 782. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnoho-roku-pidchas-voiennoho-stanu-v-ukraini-i280723-782>
11. Удалова О., Дзюбинська Х., Ревка Т. Організація освітнього процесу в умовах війни. Перспективи та інновації науки. 2022. № 7 (12). С. 441-449.
12. Хміль І. Ю., Сергієнко Т. В. Педагогічні технології організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Інноваційна педагогіка. 2023. Випуск 56. Том 2. С. 155-158.